

3. Ковпаненко Н. Г. Проблеми висвітлення мистецької спадщини у «Зводі пам'яток історії та культури України». Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. 120 с.
4. Постановление первого пленума правления Художественного фонда СССР IV созыва, приказы, выписки из протоколов заседания правления Художественного фонда УССР, решения облисполкома, переписка об организации выставки и другим вопросам основной деятельности (24 января 1975 г. – 2 февраля). *Державний архів Вінницької області*. Ф. 5698. Оп. 1. Спр. 162. 118 арк.
5. Приказы Художественного фонда УССР, выписки из протоколов заседания правления, решения горисполкома, приказы облуправления культуры и другие материалы об организации выставки, и вопросам основной деятельности (6 марта 1974 – 7 января 1975 г.). *Державний архів Вінницької області*. Ф. 5698. Оп. 1. Спр. 153. 70 арк.

Моїсеєва Ірина

СТАНОВЛЕННЯ АРТ-АКТИВІЗМУ В РОСІЇ

***Анотація.** У статті проаналізовано деякі аспекти ефекту перебудови як політичного процесу в радянському мистецтві. У другій половині ХХ ст. в Радянському Союзі поступово формувалася неофіційна «підпільна» культура. Епоха перебудови стала для Союзу можливістю змінити сприйняття митця як творця та створення нової публіки як «глядача-споживача мистецтва». Протестне мистецтво 90-х ставить питання про те, як мистецька діяльність набирає сили в соціальному просторі – завдяки естетичній досконалості чи через засоби масової інформації?*

***Ключові слова:** арт-активізм, протестна культура, акціонізм.*

***Abstract.** The article analyses some aspects of the effect of restructuring as a political process in Soviet art. In the second half of the twentieth century unofficial «underground» culture was gradually formed in the Soviet Union. The era of perestroika was for the Union an opportunity to change the perception of the artist as a creator and the creation of a new public as «spectator-consumers of art». Protest art of the 1990s raises the question how the artistic activity gains power in the social space – thanks to aesthetic perfection or through the media?*

***Key words:** art activism, protest culture, action.*

Після початку відлиги та більш ліберального відношення до мистецтва у Радянському союзі з 1950-х рр. культура почала набирати нових обертів. Мистецтво почало розвиватися у більш західному руслі. Але це було не надовго, тому що влада не змирилася з активним та шокуючим виявом свободи митців. Існувало лише одне офіційне мистецтво, яке підпорядковувалося тоталітарному режиму, а митці, які створювали щось проти системи, засуджувалися та заборонялися радянською владою. Художники, музиканти та інші діячі культури були вимушені йти в підпілля. У другій половині 1980-х – на початку 1990-х рр. у Східній Європі відбулися важливі зміни, як в політичному житті суспільства, так і в культурному, що спричинило зміну у світогляді людей.

Поступово зміни стали зачіпати не тільки економічні, політичні чи культурні сторони розвитку країни, але також і мистецтво. У другій половині ХХ ст. у Радянському Союзі стала формуватися неофіційна андеграунд-культура, яка виступала альтернативою дозволеному радянському мистецтву,

завданням якого було «служіння народу, відстоювання спільної справи боротьби за соціалізм і комунізм, донесення до людей правди, народження в них творчого начала» [2]. Художники звертаються до нових форм мистецтва, вдаються до створення власної художньої мови, що спирається на певні естетичні, смислові та світоглядні основи.

У період перебудови традиційні для підпільного радянського мистецтва квартирні виставки стали зникати і на їм прийшли особливі колективні покази, особливо серед художників московської школи концептуалізму. Просторами для виставок служили кафе, міські парки і вулиці.

1988 р. називають роком завершення історії неофіційного мистецтва СРСР і зникнення терміна «нонконформізм». Після розпаду Радянського Союзу прийшли «епоха Єльцина» і «лихі дев'яності». В історію мистецтва цей час увійшов як зародження на пострадянському просторі протестного мистецтва. Багато в чому формування протестного мистецтва було спробою вписатися в художній контекст Заходу, а також традицією, створеною поколінням художників-концептуалістів. Протестне мистецтво було тією областю, в якій такі форми творчих практик, як практики протестного активізму та художні практики, стають єдиним цілим. Результатом подібного синтезу є художній протест. Основною рисою протестного мистецтва є те, що, як правило, воно здійснюється не одним художником-активістом, а цілою групою, яка часто носить назву арт-групи або групи арт-активістів. Головними ознаками таких груп є публічність, спонтанність, епатажність, а також, безумовно, чітко декларована соціальна та політична спрямованість діяльності. Ефективний протест повинен задовольняти такі вимоги, як змістовність (наявність чітко сформульованої ідеї) і спрямованість [4].

Можна відзначити, що кінець 1980-х – початок 1990-х рр. – це час формування різних об'єднань і груп художників, які мали відношення як до офіційного, так і до неофіційного мистецтва, базуючись на схожості поглядів і суджень. Одна із найбільш важливих ознак, що відрізняють мистецтво часів перебудови від попереднього йому, полягає в усвідомленні спільності художника з оточуючими.

Одним із напрямів протестного мистецтва можна назвати арт-активізм – «... мистецтво, спрямоване на прогресивні суспільні зміни» [3], що дає змогу висловити своє ставлення до подій, відбиваючи дійсність у вигляді художніх образів. Арт-активізм – соціальне явище, що передає конкретне повідомлення, яке змінює існуючу реальність за допомогою художніх засобів. Для арт-активізму характерні інтерактивність, медіа-ефект, які дають змогу створювати свої засоби масової інформації для просування проектів [4].

Акціонізм як форма сучасного мистецтва виник в 1960-і рр. Художники прагнули до нових форм художнього вираження, до іншої динаміки і подачі творів мистецтва. Бажання стерти грань між мистецтвом і реальністю, сучасною дійсністю стає поштовхом для появи акціонізму. У такій формі мистецтва художник постає суб'єктом або об'єктом художнього твору. Зауважимо, що радикальні перформанси 1990-х рр. московських акціоністів Олега Кулика, Анатолія Осмоловського, Авдія Тер-Оганьяна і Олега

Мавроматі не втратили своєї актуальності донині. Акціоністи того часу зробили подібний спосіб художньої дії затребуваною і цікавою публіці.

Виділяють декілька форм арт-активізму: стріт-арт, поетичний акціонізм, музичний акціонізм (реп), політичний перформанс, монстрація, нет-арт та інші.

Протестна активність молоді є найефективнішим способом для ініціювання конструктивних дій з боку влади, «... в суспільній свідомості все міцніше закріплюється ланцюжок «проблема–протест–суспільна увага–дії влади»» [3]. Протестна культура безпосередньо пов'язана з критикою, а іноді і повним запереченням існуючих в суспільстві норм і цінностей, ідеалів, що домінують.

Наведемо декілька прикладів арт-активізму в Росії. Одним із перших проявів протестних акцій культури напередодні розпаду Рядянського Союзу була акція арт-групи «Э.Т.И.» на Червоній площі в Москві 18 квітня 1991 р. На чолі з Анатолієм Осмоловським тілами учасників групи було викладено відоме нецензурне слово з трьох букв. Ця акція є прикладом зіткнення неформального (нецензурна лексика) і сакрального (Червона площа як символ політичного життя).

Основне завдання молодіжного протесту – принести зміни, заявити про соціальні, політичні, економічні, проблеми, які потребують вирішення, і молодь проявляє себе, демонструючи протест в мистецтві. Цей протест в мистецтві виконує функцію консолідації, концентруючи увагу навколо проблеми громадськості, підштовхує суспільство на осмислені проблемних моментів [1].

Отже, епоха перебудови для мистецького життя СРСР стала можливістю зміни сприйняття художника як творця і формування нової публіки «глядача – споживача мистецтва». Арт-активізм в Росії став дуже популярним виявом протесту серед суспільства і перейняв більшість своїх форм із концептуального мистецтва Рядянського союзу. Протестна культура закріпилася в культурному житті сучасної Росії.

Джерела та література

1. Трофимов А. 12 самых громких художественных акций протеста в России *Forbes*. URL: <http://www.forbes.ru/sobytiya-photogallery/lyudi/84791-12-samyh-gromkih-hudozhestvennyh-aktsii-protesta-v-rossii/photo/>
2. Андреева Е. Ю. Постмодернизм. Искусство второй половины XX – начала XXI века. СПб.: Азбука-классика, 2003.
3. Акунина Ю. А. Арт-активизм как актуальная форма протеста: социокультурный анализ. *Вестник МГУКИ*. Москва. 2014. 1(57).
4. Акунина Ю. А., Кашапова Д. В. Социокультурный феномен протестной культуры в молодежной среде. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiokulturnyy-fenomen-protestnoy-kultury-v-molodezhnoy-srede/viewer>
5. Артимович Т., Шпарага О. Искусство вне «музея»: между эстетическим и остросоциальным. URL: <http://artaktivist.org/iskusstvo-vne-muzeya-mezhdu-esteticheskim-i-ostrosocialnym>
6. Искусство и перестройка. Круглый стол художников, арт-критиков и кураторов. *Искусство кино*. Сентябрь, 2008.
7. Рауниг Г. Искусство и революция. Художественный активизм в долгом двадцатом веке. СПб.: Изд-во Европейского университета, 2011.